

TRIBUNA

LA LLENGUA DE LA RECERCA, LA LLENGUA DE LA UNIVERSITAT

Carles Mancho

Institut de Recerca en Cultures Medievals (IRCVM)
Universitat de Barcelona

e-mail: carles.mancho@ub.edu

doi: 10.1344/Svmma2014.3.2

Un dels detalls que evidencia de manera més aguda la feblesa social de les anomenades humanitats és el debat, més o menys subterrani arreu però que en el nostre cas pren sempre una textura aspre, sobre la llengua de la recerca.

Premissa

Escric aquestes línies amb la tranquil·litat d'haver fet una opció, des de l'Institut de Recerca en Cultures Medievals, ben diàfana. Els qui heu començat a seguir o a publicar a la nostra revista sabeu que trobareu els textos en les llengües originals i en traducció a la llengua anglesa. Aquesta és la nostra política lingüística des de l'aparició del primer volum de la col·lecció Lliçons/Lessons, publicada conjuntament amb el Servei de Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, i continuada dins la col·lecció IRCVM-Medieval Cultures, publicada conjuntament amb l'editorial Viella. Això vol dir que les nostres publicacions apareixeran en anglès i: català, espanyol, francès, italià, occità o portuguès, sempre que tinguem autors en aquestes llengües que ens confiïn els seus textos.

Com que el dubte ja ha sorgit, no a la revista, encara, però sí a IRCVM-Medieval Cultures, en el cas que un autor ens presentés un original en anglès, també tindria traducció, en aquest cas al català. És el que ja hem fet en el proper volum d'I-MC, *Els catalans a la Mediterrània medieval*, actes del congrés que va tenir lloc el 2009 organitzat per l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed), en què quatre de les ponències eren en anglès. La nostra opció, més enllà d'altres lectures, és clara, qualsevol investigador de l'àmbit lingüístic romànic i interessat podrà tenir accés als nostres textos, així com qualsevol investigador de l'àmbit lingüístic anglo-germànic interessat.

La llengua de la recerca

La nostra tria parteix de la necessitat de mantenir un equilibri entre la necessitat de difondre de la manera més àmplia possible el saber que generem des dels àmbits de recerca que ens són propis, tot mantenint alhora un equilibri ecolingüístic que respecti aquells mateixos àmbits de recerca i la capacitat de comunicació dels autors. I suposa un esforç econòmic: perquè SVMMA està en

obert, perquè nosaltres assumim el cost de traducció i perquè per publicar-hi no cal pagar, com sí passa en d'altres àmbits, sinó presentar un article excel·lent.

Lògicament la pregunta és: per què no ho publiquem tot en anglès, no seria més senzill? No ens entendríem tots millor? No estalviariem diners? Segons la meua opinió, la resposta és no en tots tres casos.

Potser és que sóc d'aquella generació que va fer l'escola en castellà i que com a llengua estrangera tenia el francès (que per cert, vaig aprendre) i, d'entrada, em sembla poc intel·ligent desconèixer la llengua dels veïns, però la realitat és que el desconeixement de la llengua anglesa, a nivell social i universitari, és extraordinari. Insisteixo, parlo de l'àmbit de recerca que m'és propi.

Perquè en filologia, filosofia, història o història de l'art tardoantigues i medievals no hi ha una llengua franca. Com que sóc historiador de l'art, em centraré en aquest àmbit. Per fer un estudi sobre l'època carolíngia a Catalunya, a nivell micro, cal conèixer tant el català com el castellà, com a mínim, en què puguin haver estat publicats els llibres o articles que se n'ocupin, i per suposat caldrà tenir un coneixement del llatí en què està la documentació conservada; si passem al nivell macro, però, caldrà llegir llibres i articles en francès i/o alemany i/o italià, depenent del tema concret. La bibliografia en anglès hi serà present, però sovint de manera residual fins que no arribem a la segona meitat del segle XX. La tria de la llengua per publicar l'estudi dependrà de molts factors però podrà fer-se indistintament en qualsevol de les llengües esmentades i l'anglesa no seria, possiblement, la primera opció.

Veiem un cas pràctic. Per a fer un estudi sobre les façanes de les esglésies medievals (tot just n'he lliurat un a *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*), un dels primers llocs on cercaria informació per començar a llegir bibliografia (no en diguem literatura, sisplau!) és l'*Enciclopedia dell'Arte Medievale* (consultable en línia a www.treccani.it), lògicament en italià, i no hi ha res comparable en altres llengües. Miro les veus "Porta", signada per A. Iacobini (1997) i "Portale Istoriatò", signada per Y. Christe (1998). En la primera, un tema més ampli (segles IVt a XIVè) trobo referències en: alemany (26), anglès (36), francès (7), italià (41), bosnià (1), italià traduït de l'anglès (1), italià traduït de l'alemany (1). En la segona, un tema més restringit (segles XI-XV): alemany (17), anglès (5, la primera del 1959 quan en alemany i francès ja arribàvem a 11), francès (26) i italià (2). Més enllà de la subjectivitat de cada autor, de les limitacions d'extensió de la bibliografia, o dels defectes de la mateixa, per exemple, Christe no esmenta cap obra ni en català ni en castellà en referir-se a una de les obres claus com és el portal de Ripoll; algú creu possible iniciar un estudi d'aquests temes sabent només anglès o llegint només anglès? El meu segon pas seria, a banda de fer créixer la bibliografia a partir de les referències recollides dins els textos ja obtinguts, veure què hi ha sobre el tema el portal Persée (www.persée.fr) d'accés obert i que recull bona part de la bibliografia científica de revistes franceses. Si demano portail

& médiéval i façade & médiévale, pel cap baix trobo una cinquantena de referències pertinents o rellevants, algunes de les quals en italià. Segueixo amb Jstor (www.jstor.org): romanesque & façade, una desena de resultats rellevants; medieval / romanesque & portal, uns 5 resultats rellevants. Hauríem de seguir buscant en algunes de les importants bases de dades de l'àmbit: BHA, IMB/BCM, Francis o Regesta Imperii, però valgui un botó de mostra.

Si examino els articles publicats a revistes o sèries de referència per a tots aquests temes: *Arte Medievale* (Carhus+: C), *Bulletin Monumental* (Carhus+: A), *Cahiers de Civilisation Médiévale* (Carhus+: A), *Cahiers de Saint-Michel de Cuxa* (Carhus+: no recollida), *Comptes rendus... des Inscriptions et Belles-Lettres* (Carhus+: no recollida), *Gesta* (Carhus+: A), *Hortus Artium Medievalium* (Carhus+: no recollida), *Speculum* (Carhus+: A),... trobo, en primer lloc, un desequilibri entre els paràmetres de qualitat que qualifiquen les revistes i la realitat del que a mi em serveix (però per a aquest tema ja usarem una altra Tribuna); en segon lloc veig que les revistes americanes (*Gesta*, *Speculum*) només publiquen en anglès, les europees preferentment en la pròpia llengua però també en les altres, inclosa l'anglesa. No sé en quina mesura això darrer és degut a rigidesa per part de les revistes americanes i flexibilitat per part de les europees, el cert és que també les traduccions de textos sovint són de l'anglès al francès o l'italià i és més estrany el contrari.

En qualsevol cas, sembla evident que, per a dedicar-se a fer recerca dins de la història de l'art medieval, sabent només anglès no s'arriba gaire lluny. Paradoxalment, són molts els investigadors anglesos que aconsegueixen publicar articles i monografies en què tot el que no sigui anglès és residual. Un veritable miracle que encara no té explicació per a mi, però com que estem parlant de la "fosca edat mitjana" tot és possible.

Però, encara que l'exemple és d'història de l'art, posant-hi ben poca imaginació podríem copsar la magnitud de la tragèdia en el camp de les filologies, per exemple. En quina llengua s'han de publicar els estudis de filologia catalana, finesa o hebrea? Té sentit que es publiqui només en català, finès o hebreu? Possiblement no. Té sentit publicar només en anglès? Seria ridícul i absurd.

I tanmateix aquests absurds es produeixen. Una de les millors revistes europees dels darrers vint anys és *Hortus Artium Medievalium*, de la Universitat de Zagreb, potser per això ignorada per Carhus+ (però no per BHA, Architecture Data Base, AATA, EHRI o Francis). Els textos de la revista surten de trobades internacionals de periodicitat anual. Les llengües oficials de la reunió són el croat i l'anglès, això permet la reunió i la revista sortir d'un àmbit lingüístic i de recerca molt restringit, i en aquestes llengües es fa la informació oficial. Pel que fa a les llengües científiques, la realitat és que fonamentalment es parla italià i francès. La cosa pot ser tan surrealista com la primera intervenció que hi va tenir el nostre grup de recerca. Creient-nos la convocatòria, vam decidir de fer la intervenció en anglès, i així sortirà el text publicat; la nostra

secció durant el congrés, però, estava formada per investigadors fonamentalment d'universitats catalanes i balears!

La llengua de la docència

I amb tot això arribem a un punt clau, atès que no es pot fer recerca sense una bona formació. Des de la meua vessant docent puc afirmar que entre els estudiants tampoc no existeix una llengua franca internacional. Potser és una percepció meua molt subjectiva, però cada any tinc més de 100 estudiants nous i tots ells tenen problemes per llegir la poca bibliografia en anglès que goso proposar-los, i desgraciadament cap possibilitat, gairebé, de llegir-la en francès o en italià, llengües molt minoritàries en la formació preuniversitària. La sensació, de fet, és que no tenen un mínim domini de cap llengua estrangera. Però és una simple percepció i ignoro si la Universitat de Barcelona ha fet cap estudi del domini de llengües estrangeres per part dels estudiants de nou ingrés.

Sí que sé que, atesa la necessitat de justificar una bona formació en llengua estrangera en acabar els estudis i al fet que actualment ningú amb dos dits de seny contempli cap altra llengua estrangera que no sigui l'anglesa, s'està fomentant, forçant diria gairebé, que el professorat impartim classes en anglès. I la pregunta que caldria fer-se és si els estudiants d'humanitats vénen a la universitat per aprendre una llengua estrangera. És la solució, per a substituir les mancances del batxillerat, que professors no capacitats en llengua anglesa comencin a fer classes en aquesta llengua? O potser es fa perquè això podria ser un factor d'atracció per a estudiants d'altres indrets? Si volem que els estudiants aprenguin altres llengües tothom sap que hi ha una altra manera de fer-ho: impartint-los seriosament cursos d'altres llengües. Per altra banda, no crec que hi hagi molts estudiants de dins o fora d'Europa que vinguin a Barcelona per estudiar Filologia, Filosofia, Història o Història de l'art en anglès, però potser m'equivoco. El que sí que sé és que l'especificitat de la UB és la docència en català i espanyol, com a la Sorbona l'és en francès, a La Sapienza l'és en italià i a Oxford l'és en anglès. Podria donar-se la paradoxa que cap d'aquests estudiants estrangers a Barcelona pogués arribar a fer una tesi sobre Tàpies perquè fos incapaç de llegir els documents de l'artista?

Ja hem vist, per altra banda, quines són les necessitats d'un investigador d'història de l'art medieval quan començarà a fer recerca. Així doncs, m'atreviria a proposar un ordre de prelación diferent per incorporar a la formació dels nostres estudiants en humanitats: llatí (grec), francès, alemany, italià, anglès... Això, és clar si volem futurs investigadors d'excel·lència en filologia, filosofia, història o història de l'art.